

ТИМОТЕЙ БОРДУЛЯК (Т. ВЕТЛИНА).

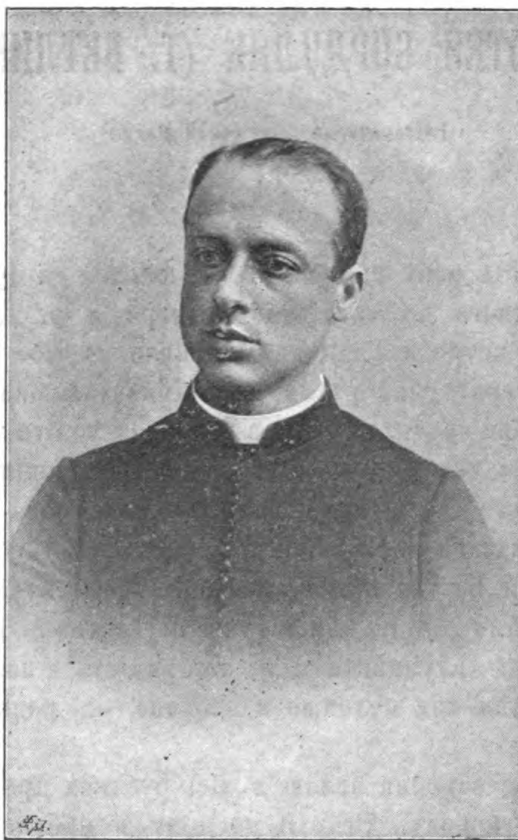
(ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИЙ НАРИС).



В *Ділі* 1891 року в числі 97-ім появило ся було коротеньке оповіданє незнаного до того часу автора п з. „Дай Боже здоровля корові!“, котре в Галичині звернуло на себе увагу всіх, що займають ся літературним рухом, так вірністю описуваного життя як і справдішим артизмом. Під оповіданєм був підписаний Т. Бондаришин і лише дехто знав, що се псевдонім молодого 29-літнього галицького сьвященика Тимотея Бордуляка — а в оповіданю була розказана така проста подія, яка тільки може бути: халупник Матвій Бас за тяжко зароблені гроші купив собі корову — ось і все! Але як та подія була розказана? Так, що читач пережив з бідним халупником цілу его радість з нагоди купна корови і з оповідання мав неменше вдоволенє, як родина халупника з корови.

Матвій Бас заробив зимою в лісі рубанєм дров 50 зр. і купив за ті гроші корову. Веде її до дому і промовляє до неї, як до людини. Мав він і перше корову, та мусів продати її на податок, довги і зимову одежу. А тепер знову спроміг ся купити собі корову і дуже рад, що его пятеро дітей будуть мати молоко. Він гордий і на себе, що з него такий добрий господар і батько, і на гарну корову. Дома Матвіїха і діти устроюють корові такий привіт, як найлюбішому гостеві. Матвіїха заздалегідь приготвила для неї трави, а тепер цілує її в лоб, милює і пестить. Діти скачуть з радости. Корова дала цілий скопець молока. Матвіїха бере ся зараз варити кашу з молоком для дітей. Тимчасом Матвій попоїв і кладе ся спати, але не спить: і він рад би ще скошту-

вати молока. Забаг молочної каші, як дитина. Але єму ніяково виявляти свій апетит на молоко та ще в будний день, і коли жінка кашу зварила, єго аж треба просити, щоби встав попоїсти. Вкінці Матвій встає і їсть разом з дітьми та з жінкою. Як давно вже не їли вони молочної каші! Яка вона смачна! Дай же, Боже, здоровля корові, що їм справила таку радість. А що вона там „бі-



Милостей Бордулак.

дненька“ робить у стайні? Матвійха, попоївши, біжить до стайні: нічого, корова лежить і ремигає спокійно... На дворі ніч.

Чи може бути простіший образок з сільського життя? А проте в тім образку Бордуляка було стільки життєвої правди, стільки теплого чуття до долі халупника, стільки правдивої радості з набутку родини халупника, що образок вбивав ся в пам'ять читача

раз на завсїгди. По сїм однім, першїм образку з житя можна вже було пізнати талант автора і покладати на нього небезосновні надїї на будуче. І він ті надїї справдив, давши нам доси двацять і два оповідання, з котрих більша половина має певну літературну вартість. Крім чотирох оповідань для селян, всі иньші появили ся в *Дїлі*, і то спершу під псевдонїмом Т. Бондаришина, а потім Т. Ветлини*).

Коли я тепер у великих запорошених фолїялах „Дїла“ перечитував твори Т. Бордуляка, щоби про них сказати кілька слів, мені приходило все на думку, яка шкода, що хоч з більших та красших творів у газетах не роблять у нас передруків. А то через те і в давнїйших і теперїшних газетах, котрі мало хто складає, пропало багато інтересних творів для пізнїйших поколїнь; газети по-

*) Твори Т. Бордуляка, списані в порядку, як друкували ся, є такі: **Поезії**: 1. Русалка, переклад Lorelei Гайного — Зоря 1887; 2. Осїнний сонет — Зоря 1890 ч. 18; 3. Я чоловік і Ліс, два сонети — Зоря 1891 ч. 6; 4. Зимові сонети — Зоря 1892 ч. 7; 5. Сївач — Батьківщина 1892 ч. 41 і 6. Нетямущим — Зеркало 1892 ч. 7. **Проза**: 1. Дай Боже здоровля корові! — Дїло 1891 ч. 97. 2. Мати — Дїло 1891 ч. 101—103. 3. Сабета Себі — Дїло 1892 ч. 146. (Передрук у „Буковині“ 1893 ч. 26 і 27). 5. Дїд Макар — Дїло 1892 ч. 284 і 285. 5. Страшний сон — бібліотека Батьківщини 1893 часть II. 6. О зозулю, тутже. 7. Рішучий крок — календар Просьвіти на 1895. 8. Самітна нивка — календар Просьвіти на 1896. 9. Дядько Федюсь — Дїло 1894 ч. 155 і 156. 10. Ось куди ми пійдемо, небого! — Дїло 1894, ч. 263 і 265. 11. Бідний жидок Ратиця — Дїло 1895 ч. 5—12. 12. Нічний привид? — Дїло 1895 ч. 42. 13. Діти — Дїло 1895 ч. 118. 14. Михалкові радощі — Дїло 1895 ч. 137—142. 15. Для хорого Федя — Дїло 1896 ч. 25. 16. Бузьки — Дїло 1896 ч. 88. 17. Галилеївський вїйт — Дїло 1896 ч. 97. 18. Жебрачка — Дїло 1896 ч. 106. 19. Дяк Гриць — Дїло 1896 ч. 169—171. 20. Право патронату — Дїло 1896 ч. 283. 21. Перший раз — Дїло 1897 ч. 237 і 238. 22. Гаврило Чорній — Дїло 1898 ч. 1—12. **Переклади**, друковані в Дїлі: Турґенєва: Годинник, Муму, Сільський король Лір і Три стрічи; Достоевського: Ялинка і весїлє, Чесний злодій; Сїнкевича: Lux in tenebris lucet; Кілянда: Торфовище; Фейлета: Дневник одної панї і Міксата: Стара ключниця, Дядько Фільчік і Тиса.

знакомлювали, правда, сучасників з писаннями даного автора, але зараз ставали і могилою для них, бо не було передруків. І тепер н. пр. коли хто схотів би прочитати разом усі твори такого молодого письменника, як Бордуляк, то вже міг би їх прочитати хіба в великих бібліотеках. З оповідань Бордуляка не було ніяких передруків, а з них уже зложився би грубий том в кількості сторінок; російські Українці зовсім певно й не чували про нового письменника Т. Бордуляка, бо *Діло* в Росію не доходить — і так то у нас живого і молодого письменника уже треба вигребувати з паперової могили, аби людям показати, що єму там не місце, що єго повинні знати не лише самі читачі *Діла*.

Але поки найдеся чоловік або товариство, що видасть твори Тимотея Бордуляка книжками, оплатить ся хоч кому пошукати за ними в річниках „Діла“ та прочитати їх, бо твори Бордуляка се не одноднівки-фейлетони, що їх читає ся і зараз забуває ся; се твори, що мають постійну літературну вартість і своєму авторови запевнюють визначне місце в літературі.

Колись наше письменство на австрійській Україні, можна сказати, жило переважно сьвящениками. Маркіян Шашкевич, Микола Устиянович, Ізидор Воробкевич, Іван Гушалевиц, Рудольф Мох, Василь Ільницький, Антін Могилянський, Лука Данкевич і ще й інші письменники — се були самі сьвященики; тепер число письменників з духовного стану у нас значно поменшало, літературна продукція перейшла в руки сьвітських людей. І ніщо дивного; тихе село без бібліотек і відповідного товариства, за те з ріжними господарськими клопотами і працею для села, може хоч якого талановитого письменника в „реверенді“ приборкати і приспати; вимоги до письменників стали більші, а щоб тим вимогам вдовольнити, треба за молоду, в літах науки, придбати собі багато відомостей, треба потім на селі також далі працювати, инакше талант легко змарнує ся. А що не всякий, не раз і дуже талановитий сьвященик забезпечив себе так для життя на селі, то і звів ся небавом, закопав свій талант у землю. Т. Бордуляк немов передбачував се і, заки дістав ся на село, придбав собі багато відомостей, з якими тепер і на селі не потребує дуже лякати ся занепаду свого таланту.

Тимотей Бордуляк, котрого портрет подаємо в сій статі, походить з селянської родини. Родив ся 2 лютого 1863 р. в селі Бордуляках у брідській повіті. Предок письменника заложив се

село і воно було вольне від панщини на підставі привілеїв польського короля. Село Бордуляки лежить над рікою Стиром, серед зелених луків та дрімучих соснових лісів. О три чверти милі від Бордуляків лежить містечко Станіславчик, де Т. Бордуляк учився в народній школі. Що дня ходив з дому так далеко до школи і вертав, зимовою порою пізно в ночі. Раз, ідучи в зимі зі школи, в лісі в ночі налякав ся дуже витя вовка, від чого смертельно захорував і цілий рік не ходив до школи. До гімназії (руської) ходив у Львові. Як більша часть селянських дітей, жив тут під час науки в недостатку і заробляв на прожиток лекціями, особливо в висшій гімназії. Але проте в цілій гімназії учив ся дуже добре; лише з математикою мав деякий клопіт, бо не любив її. Тут навчив ся добре німецької і французької мови, прочитав багато всяких книжок (особливо любив читати Шевченка, Федьковича, Гайне, Ленау і — Гельті...), і сам писав „сатіра“ та довгу поему п. з. „Свята могила“ (з історії України), за що вже товариші мали єго за „великого“ поета, хоч він перед ними крив ся звичайно зі своїми творами. З професорів мав на него великий вплив пок. Дамян Гладилевич, що був єго учителем і господарем класи через цілу гімназію.

Скінчивши гімназію, гадав записати ся на філософію, але не мав з чого жити і тому вступив до духовної семинарії. Чотири літа науки на університеті ужив не тільки на богословські студії, але й на власну дальшу освіту: читав тепер більше систематично, студіював мову і літературу російську, польську і французьку, читав солідні студії про естетику та критику, два роки слухав правильно викладів руської мови і літератури пок. проф. Омеляна Огоновського, крім того навчив ся ще й італіянської мови. Взагалі, будши в семинарії, попрацював серйозно над своєю літературною освітою.

Першим друкованим твором Т. Бордуляка був переклад Гайнової Льорелай п. з. „Русалка“, поміщений в Зорі 1887 р. (ст. 60). Григорій Цегличський, тодішній редактор „Зорі“, вибрав сю одну річ з гімназіяльних віршів Бордуляка, а иньших не хотів друкувати, бо очевидно були слабі. Се мало на автора такий вплив, що він цілий зшиток своїх гімназіяльних „сатіри“ подер на шматки і закопав у семинарськім городі під каштаном. Під час побуту в духовній семинарії не писав нічого, відкладаючи літера-

турну роботу на село, де сподівався мати багато вільного часу. Але вийшло инакше.

По висвяченню на сьвященника дістав посаду сотрудника в Утіховичах пов. Перемишлянського і був тут десять місяців (від липня 1889 до цвітня 1890 року). Праці мав дуже багато: три села, три церкви, школу, більше як тисяч душ — очевидно годі було що писати. Переклав лише Тургенєва „Годинник“. Потім пішов на сотрудника до Голіч пов. Підгаєцького і мешкав у прилученім селі Заставцях. Тут уже мав більше часу, хоч до писання все таки не брався. Аж проф. Д. Гладилевич намовив его, аби взяв ся за перо — і він прислав для „Зорі“ одну поезию, а для *Діла* два оповідання: Дай Боже здоровля корові! і Мати, котрі і появили ся в *Ділі* в р. 1891. Весною р. 1893 Т. Бордуляк переніс ся на своє теперішнє місце самостійного пароха в Городищу, почта Залізці, повіта Тернопільського.

Оригінальних своїх поезій друкував Бордуляк лиш кілька і він сам не прив'язує до них великої ваги; за те він новеліст, з котрим треба числити ся. Сама перша его новеля п. в. Дай Боже здоровля корові!, про котру я вже згадав на початку статі, вказала на правдивий новелістичний талант у автора. Інші новелі не лише потверджують сей талант але і свідчать про гарний розвій его.

У Бордулякових 22 оповіданнях ми находимо тільки один образок з життя міської інтелігенції п. з. Жебрачка, і сей образок вийшов у нього тенденційним — видко, життя великого міста то не его сфера. Автор описав тут пана і дві пані, що любують ся на виставі образом жебрачки: — образ такий вірний, що у них аж будить ся милосердє — але коли потім на дорозі стрічають модель сего образа, стару жебрачку, у них милосердя нема ані дрібки. — Стільки всего у Бордуляка з великоміської інтелігенції. З сільської є у него два образки: Нічний привид (сьвященника, кандидата на посла, підглядає вночі жандарм, що він робить, думав, що у нього збори) і Право патронату (нервова дідичка не влюбила собі нового кандидата на пароха свого села і при ній каже до свого чоловіка по французьки, що не хоче мати такого сьвященника, бо подібний до вівці; сьвященник розуміє французьку мову, з чого виходить немиле tableau).

Але як бачимо з коротенького змісту сих двох нарисів, Бордуляк і життя сільської інтелігенції доторкнув ся тільки легко і з верха, з боку прикрих суспільних обставин; більшого малюнку з життя сільської інтелігенції ще нам не дав. Коли й вивів у деяких своїх оповіданнях попри сьвященника учителя, то лише в ролі обсерватора сільського життя — очевидно, сам автор — сьвященик прийняв ся тут ролі учителя, аби не говорити про себе. За те спора галерія его селян і селянок на тлі сільської природи і життя оригінальна, жива і гарна. І ті образки — то заслуга Бордуляка. Пригляньмо ся тим образкам, що на них намальовано. На мою думку, з менших оповідань Бордуляка найкрасші: Дай Боже здоровля корові, Мати, Дід Макар, Дядько Федюсь, Діти, Для хорого Федя і Перший раз; три більші оповідання его: Бідний жидок Ратиця, Михалкові радощі і Гаврило Чорній — заразом і найкрасші з усіх.

Халупника Матвія Баса, що купив собі корову, ми вже знаємо. Але от в нашій уяві коло бідного і щасливого хоч на хвилю халупника встає 60-літня Кліщиха (Мати), котру молодший син у війську обдурює, вимажуючи гроші, хоч вона проте каже: „Правда чи не правда, що він там пише (в листі до матери), але я таки гроші пішлю“, хоч сама дуже бідна. — А ось тут у селі живе Катерина Грущиха, страшенно бідна вдова з дітьми, голодними хліба, котрих годує „голим“ борщем. Нема кому нею заопікувати ся, аж жебрущий дід Макар, бувший піддячий, з красою колись минувшиною, письменний, тепер ще часом „майстер“ (пошиває хати) — змилосерджує ся над нею, покидає свою п'яну товаришку Таньку Безпільну і переносить ся до Грущихи помагати їй при роботі. Аж моторнійший став він на старість, бо, каже, „аж тепер на старість чую ся цілком щасливим, коли маю дрібні діти, коли маю про кого дбати, кого годувати...“ — А дядько Федюсь, кремезний, лисий як коліно старий парібок, що послугує в церкві, такий самий добряга, як і дід Макар. У него молодість була погана, він пив і бурлячив по селі, поки по тяжкій недугі не змінив ся на предоброго чоловіка. Его лисина у сяєві церковного і денного сьвітла, що паде крізь кольорові шиби церкви, виглядає, як голова сьвятого — і він дійсно праведний чоловік. — А мабуть сусідом дядька Федюся є нещасний вдовець Мирон, що трохи сам не згинув з туги за покійною жінкою, та саме в пору опам'ятав ся, коли поглянув на своїх че-

тверо дітей, для котрих треба жити (новеля Діти). — А чим же гірший від него Марко Бурій, нещасний бідний чоловік, що йому син хорий, а він не має навіть чим у хаті запалити? Для хорого Федя нема ніякої за великої жертви; Марко йде і рубає здорову, велику, пожиточну грушу, аби тільки мав чим затопити в хаті, аби тільки Федьови було тепло, бо й так не може смияньшим способом допомогти. — До дуже милого образка дала Бордулякови тему 14-літня вдовина донька Параня, що перший раз з великим трепетом і повагою йде жати жито і так складає свій іспит зрілості. Ранесенько зірвала ся зі сну, з братом жала цілий день, а вечером, тяжко втомлена роботою, йде спати з почуттям сповненого обов'язку.

Сю громадку чесних та добрих людей, описаних Бордуляком, збільшає ще й Дяк Гриць, освічений чоловік і патріот, що вважає себе капралем в народній організації і роботі, — і нещасний емігрант, що із злиднів задумує їхати до Бразилії, та потішає жінку (Ось куди ми підемо, небого!), — на его опущеній хаті будуть потім дивувати ся бузьки, куди поділи ся господарі (образок Бузьки), — і иньші ще добрі люде, як Михалко, Чорній і жидок Ратиця. Одним словом — автор показує нам найбільше добрих людей, і лише в кількох оповіданнях, (і то передовсім популярних), виявив темні сторони сільського побуту: процеси, п'янство, і жидівський вижиск. До тих сумовитих образків треба зачислити нарис безхарактерного п'яниці і панського посіпаки Галилеївського війта. Страшний сон (селянинові сниться, що він карась, а жид Хуна зловив его і патрошить — натяк на економічну руїну, яку задумує Хуна супротив селянина), Самітну нивку (неорану тому, бо брати за неї посварили ся) і О возую (сварка і процес за дурницю).

Як бачимо вже із коротеньких змістів сих оповідань, сфера, з якої Т. Бордуляк брав передовсім теми до своїх оповідань, то наше галицьке село на долах. В таких селі він сам прожив хлоп'ячі літа і тепер живе, таке село находимо і в его оповіданнях. Але з того села вибирає він залюбки сцени погідні, сердешні, ревні, що радше погоджують нас з селом, як відстрашують від него. Найліпше пізнати се на его трох більших оповіданнях; Бідний жидок Ратиця, Михалкові радощі і Гаврило Чорній. Жидок Ратиця звав ся по правді Кива, але его ніхто не кликав інакше, лише Ратиця. З виду був дуже мізерний, бідний. Его батько Сиваник

був „фуляром“ (похатником) і торгував рибою; Ратиця, оженивши ся з Рифкою, переняв по батьковій сю торгівлю. Одначе не вело ся єму, бо не мав щастя. „До грошей, — казав він сам, перераховуючи сотку, яку лишив єму батько — треба ще щастя. Хто має щастя, тому й гроші вийдуть на пожиток, а хто не має щастя, то щоби він мав і десять раз тільки грошей, а до того ще десять голов, то він пропащий чоловік“. Так і Ратиці нічого не допомогла батьківська сотка, бо не мав щастя. Зараз на початок рибаків не зловили нічого; він почастував їх горівкою і хлібом, аби зискати собі їх прихильність, але вернув до дому сумний, прибитий, — не сподівався добра по таких лихих початку.

Але протягом перших п'ятих літ не вело ся єму так зле; не зложив, правда, багато грошей, за те жив доволі вигідно та тішив ся своїми п'ятьма синами, що єму привела повновида Рифка. За той час він навчив ся і рахунків, бо перше був неписьменний; навчив єго син ватажка рибаків, з доброго серця, вважаючи Ратицю „чесним жидком“, що не робить нічого злого... от торгує, щоби вижити в світі. Знання рахунків багато причинило ся до вдоволення Ратиці.

Шестого року Рифка обдарувала єго близнятами - синами, а пізнійше ще двома доньками: дітей була повна хата. Ратиця потішав себе, що коли Бог дає діти, то дасть і на діти, але по правді щораз труднійше було єму жити. Часи погіршили ся, село збідніло, насовиска позабирано, урожаї були щораз менші, Ратиця започадав ся, як муравель, але не міг собі порадити; до села стали заходити ще й иньші жиди-суперники єго, скленик Рифки упав, бо селянин заложив крамницю, — діти підростали, почала і Ратиці заглядати біда в очі. Він і не бажав собі багато; хотів тільки жити на Божім світі, тільки жити і більш нічого, але жити не було так легко. Ще літом давав собі раду, але спадщину по батьковій таки мусів нарушити; в зимі-ж гірка була єго година.

В одну таку тяжку зиму Ратиця не вагав ся піти в ліс помагати при зрубіваню дерев: стягав гіляки на купу, аби лиш дещо заробити. Платня була невелика, але він би й їй був рад, якби дома хоч на тиждень мав чим родину годувати; за той час дещо заробив би і взяв би ся знову до якого інтересу. Але дати прожиток родині на тиждень він не міг; тоді прийшло єму на думку попросити помочи людей і він з тяжким серцем пішов у містечко за прошенням хлібом. Єму справді пощастило ся випросити

мішок усякої страви і дещо грошей, але не повело ся занести се до дому, бо заперз по дорозі в ночі в лісі. Їго родиною заняли ся жида — так що і смерть Ратиці вийшла їй на добро. А в весною розбрило ся Ратичине потомство по білім світі...

Сей образок з життя жида, навіяний великою сердешністю, в наші часи противжидівських розрухів, може бути тільки прикладом великої любови ближнього. Таку саму сердешність знати і в Михалкових радощах та в Гаврилї Чорній.

Михалкові радощі — двоякі радощі: одні такі, що виставляють єго троха на сьміх, другі такі, що роблять єго незвичайно симпатичним. Михалко був старий, кремезний парібок, великий майстер до танців. До дівчат мав м'яке серце, все піддавав ся їх намовам, коли ті просили єго, аби потанцював козачка, але проте жив нежонатим та все собі думав, що всі дівчата люблять єго. Довго силував ся бути поважним, але єго весела вдача не дозволяла єму, аж поки громада не вибрала єго присяжним, польовим і поліцаєм не задля єго заслуг, лише задля єго грізного басового голосу. З того часу забажав він бути поважним і послужити громаді „з щирої душі“. Зробив собі палицю і надягнув на себе старий синій батьківський жупан — рад був, що люди так єго пошанували.

Але зараз з самого початку єго урядованя прийшло ся єму зазнати дуже немилої пригоди. Він мав ніби ворога Миколу Чорній — розійшли ся оба ще перед літами з марної причини через жінку Миколи. Тепер жінка Миколи вмерла, він сам бідував і хорував, дрібним дітям не мав що дати їсти, — біда була коло него велика. Михалко рад був з ним погодити ся, допомогти єму, але Микола був гордий, не хотів нічної ласки.

Так ото прийшло ся небавом Михалкови, як присяжному і поліцаєви, помагати при екзекуції за податки. Дуже немила була се робота: Михалко мав забирати людські річи за залеглий податок і відносити до громадської канцелярії. А що гірше: єму прийшло ся забирати навіть остатній кожух Миколи, що лежав хорий на пропасницю. Отут він і показав ся добрягою: Миколі кожуха не забрав, лише свій власний синій жупан дав за него у заліг.

Вечером по екзекуції сидить Михалко невдоволений зі свого уряду, аж приходить хорий Микола до него і починає єму дорікати, чому він дав свій заліг, а не брав єго кожуха. „На що ще

ти знущася наді мною!“ — питає ся він. Але Михалко пригадує єму давні літа приятни з ним і присягає ся, що не дав свого жупана з бути, тільки з доброго серця. Оба поєднують ся. Михалкови аж легше тепер на душі. Але zarazом і опротивіла єму робота поліція — він зараз зрікає ся свого уряду, рад, що не буде потребувати нічиєї ласки. „Нехай другі набивають ся о той гонор, — каже він — а я собі буду жити вольним козаком, від нікого незалежним чоловіком“.

Такі Михалкові радощі: єго радує і прихильність дівчат і поважанє громади до него, але в него крім легенької зарозумілости на себе є стільки доброго серця, що в „гонорах“ і прихильности дівчат він повного вдоволення собі не находить; аж згода з Миколою, поміч для него і незалежність дають єму правдиву радість.

Така сама добра душа відзиває ся і в п'яниці Гаврила Чорнії, що дав Бордулякови тему до єго найновішого оповідання, друкованого сего року.

Гаврило Чорній був колись заможний господар, мав п'ятнайцять моргів поля, мав хорошу, чесну жінку, добру господарину. Але був лїнивий і п'яниця — і так пропив господарство, замучив на смерть зневагами і побоями першу жінку, що не позволяла єму тратити маєток, і зійшов на ледащо. Оженив ся вдруге з жінкою такою, як він сам, хочі не п'яницею та нелюдяною, і жив дальше по бурлацьки, поки не віддали єго під курателю, бо вже хотів продати ґрунт доньки. Дома безнастанна сварня, бійка, правдиве пекло, в якім приходить ся жити гарній і невинній донці сирітці Татянї. Гаврило тепер рад, коли денебудь щось заробить, бо зараз заробок пропиває. Так помагає він і новому учителеви, коли той приїздить на посаду до села. Учитель має охоту привести Чорній до розуму, але се не вдає ся єму. Були, правда, у Чорній деякі добрі прикмети, як амбіція, але зовсім приголомшені ледачим житєм. Він доходить до такої звїрскости, що хоче в спілці з жінкою свою гарну доньку просто продати паничеві в дворі, аби лиш її маєток прогайнувати. Ся донька любить ся з шевцем Федорком. Учитель намовляє Федорка, аби чим скорше сватав Татяну; Федорко справді женить ся з нею і сироваджує ся до хати Гаврила Чорній. Він доволі енергічний, письменний, чесний майстер, — і жінка за ним щаслива; він не жалує батькови хліба, але й каже єму, що піячити не позволить. Чорній за-

гадує у ночі зарубати сокирою зятя, але притім нараз відзиває ся у него батьківське серце, він жалує доньки і знівченого власного життя, ему „обертає ся щось у грудях“ — і він випускає сокиру з рук. Замість зятя убити, він у нестямі біжить на горище до школи, аби повісити ся, але шнурок уриває ся, иньшого під рукою не має — рано застає его учитель, як він куняє коло комина на горищі. Учитель бере его до себе, він розжалоблює ся, „я пізнав — каже — що був великим злодієм, що життя моє пішло марно“, — видко діло, що Чорній хоче поправити ся.

Свою поправу Чорній почав від того, що несподівано забрав ся з дому зятя до повітового містечка, де цілий рік працював, як денний зарібник, жив негале, поки не обізвав ся в нім піяцький наліг, через котрий пропив одіж і втратив роботу. За піянство сидів в арешті, лежав у шпитали, „дух святий відступив від него“. Але він тепер досить скоро опам'ятав ся і постановив собі дістати ся до Львова. „Кажуть, там лекший заробок, а впрочім хочу світа зобачити“. Перед відходом до Львова, бідний, обдертий, опущений, він ще приходить до свого села, аби попрощати ся з дітьми, бо хто знає, чи вже їх коли побачить. Від учителя довідує ся перед тим, що вже має внука; він дуже тішить ся щастем доньки, тепер „слід її цілував би“, але не має охоти оставати ся при зятю, бо у него нечисте сумління, свого маєтку не має, радше іти „на кінець світа і здохнути, як той пес, денебудь під плотом“. Але поки-що разом з учителем іде попрощати ся з своїми дітьми. Наступає дуже драматична сцена, найкрасша в цілім оповіданні, яку ми подаємо для показу, як Бордуляк пише:

„Я — оповідає учитель — відчинив двері і пустив Гаврила наперед.

В хаті були, як здавало ся, що-іно по обіді. Татяна прятала зі стола посуду, а Федорко сидів на стільчику коло свого шевського варстату і курив цигарку та говорив щось весело до своєї жінки, вона усміхала ся до него кокетливо, а мачуха сиділа на лавці під печею і колисала дитину.

— Слава Ісусу Христу! — закликали ми оба з Гаврилом, війшовши в хату, по чім Гаврило зараз замовк, зупинив ся коло порога і став заляканим зором водити по хаті.

— Приводжу вам гостя давно невиданого, — промовив я, сідаючи на лавці біля Федоркового варстату і звертаючи очі на Татяну.

Татяна дівчиною була вельми красна, а тепер за-мужем стала ще красшою, пристойнійшою, слушнійшою, поввійшою... Одним словом була се женщина розкішної вроди, на котру чоловік, щоби не хотів, мусів звертати очи.

Вона тримала в руках якусь мищину, глянула на батька, поставила мищину назад на столі, підбігла до Гаврила, зупинилась перед ним на два кроки, почервоніла, потім зблідла, знов вернула до стола і стала нервовими рухами поправляти обрус на столі. Федорко встав зі свого маленького стільчика, обернув ся до Гаврила, випустив цигарку з рук, потім нахилив ся і став за нею пильно шукати по землі. Мачуха лише раз глипнула з-під ока на свого супруга і зараз стала завзято щось нишпорити в колисці коло дитини...

В першій хвилі, видно, всі потратили голови, бо-ж Гаврило впав до них цілком несподівано, мов грім з ясного неба.

Татяна, поправивши обрус, котрого, розуміє ся, цілком не треба було поправляти, знов підійшла до батька.

— Чогож ви, тату, стали коло порога? — промовила вона ніжним, дуже милим голосом. — Просимо ближе, сідайте коло стола, відпочиньте з дороги.

Однак Гаврило стояв все непорушно і з якимсь побожним виразом лиця дивив ся на Татяну та затирав собі руки, немов від великого змйна.

— Ходіть же тату, сідайте! — Вона взяла его за руку, підвела до стола і посадила на лавці.

— Дякую тобі, дочко моя, Татяно! — промовив Гаврило, сідаючи.

— Де-ж ви були, тату? — говорила дальше Татяна, котра прийшла вже до себе з першого замішання і в котрій очевидно обі-звалось дитиняче почуванє і пошанованє для рідного батька. — Де ви були? чому нас відрекли ся? Ми-ж вас не виганяли з хати, самі ви пішли від нас, покинули...

— Так єсть, ми вас не виганяли, — повторив за Татяною Федорко, котрий підняв із землі цигарку, потягнув її кілька разів, відтак кинув назад під ноги, сховав обі руки за шевський фартух на грудях і дивив ся на Гаврила, добродушно усьміхаючись.

Гаврило все мовчав... Він дивив ся то в землю, то на Татяну, то на Федорка, і все затирав собі руки.

— Які-ж ви опущені, тату! — залебеділа напрасно Татяна, — ані одежі не маєте, ані навіть... ах Господи! — крикнула вона і сльози бризнули їй з очей. Вона взяла оден кінець фартушка, закрила ним лице і стала плакати... — Ах Господи Боже! — повторяла вона здавленим від сліз голосом, — навіть... сорочки не мають!

Федорко, видячи, що его жінка плаче, перестав усьміхатись, его лице споважніло і навіть скривилось мов до плачу. Він тяжко зітхнув з цілих грудей і похитав жалісно головою.

— От нещастє! — промовив він тихим, ледви чутним голосом.

Гаврило встав, підійшов до Татяни і пробував відняти її руки і фартушок від очей.

— Се нічого, моя дитино, — говорив він дрожачим голосом, — се нічого, я до того привик, а ти не плач, не розжалюй себе.

В тім Татяна нагло перестала плакати, обтерла очі і кинулась до печі.

— Ви голодні, тату, — заговорила вона, — сїдайте коло стола, дам вам їсти.

Гаврило сїв на своє місце, опер лїктї о стіл, сховав лице в долонї і, як здавалось, затопив ся в задумі. О чім він міг думати, чи о своїм колишнім багатстві, чи о теперішній нужді, чи о тім, як не по батьківськи він давнїйше поступав з Татяною, як її кривдив, які мав що-до неї наміри, чи може о тім, що він хотїв з Федорком зробити, чи може він і нічого не думав... Бог его знає!

Між тим Татяна поставила миску на стіл.

— Беріть, тату, живіть ся! — говорила вона, — у нас був нині борщ на обід, забіляний, підбитий салом, з квасцем, та ще вам і галушок з сиром поставлю.

— Борщ? — спитав Гаврило, мов з просоня, — борщ, кажеш? О, я давно їв борщ, у нас в місті борщ то раритас, у нас, бач, всьо по панськи, — додав він, якось дивно усьміхаючись і окидуючи очима свою одіж.

І став Гаврило їсти смачний, пахучий борщ і їв він завзятущо, так їв, мов би від тижня не мав нічого в зубах... За хвилину борщ щез із миски, а Татяна підсунула ему другу миску галушок з сиром.

— Галушки мені даєш? — обізвав ся Гаврило. — Добра то річ галушки, та ще, виджу, гречані, але я би просив ще борщу, коли ласка...

Татяна вилила з горшка останок борщу і подала батькови.

Гаврило виїв і випив всьо до послідної краплі.

— А тепер пора на галушки, — заговорив він усьміхаючись і забираючись до другої миски.

Татяна стояла посеред хати і схрестивши на грудях руки, дивилась жалісно на батька.

Я розмовляв за той час з Федорком про мої чоботи, але не спускав з очей ні Гаврила ні Татяни.

Вкінці Гаврило счистив галушки і видно, попоївши, набрав більше енергії і рішучости.

Він встав від стола, перехрестив ся три рази до образів, потім вклонив ся в пояс Татянї і промовив піднесеним, уречистим голосом :

— Господу Богу дякувати і тобі, Татяно, що погодувала нищого старця, подорожного без кута, без хати, і тобі, Федорку, дякувати за твій хліб, за твою працю.

Потім він вклонив ся Федоркови.

Уста у Татяни скривились, задрожали, очи закліпали, вона хотіла заплакати, однак, видно, на силу запанувала над собою і стала прятати зі стола.

Федорко в першій хвилі змішав ся, він мабуть не ожидав того, щоби батько і єму кланяв ся, однак скоро здвигнув плечима і усьміхнув ся.

— Нема тут за що дякувати, — промовив він, — от сїдайте, тату, та оповідajte нам, де ви бували, та що чували.

Гаврило махнув рукою.

— Не дуже далеко я бував та й не багато цікавого чував, — відказав він, — але тепер я пустив ся в далеку дорогу, аж до самого Львова, та й вступив по дорозі до вашої хати, щоби побачити на власні очи, як ви живете, чи здорові, чи щасливі... Що-ж, Татяно, — звернув ся він до дочки, — чи добре тобі?

— Добре, тату, — відповіла вона.

— А тобі, Федорку, добре?

— Добре, Богу дякувати.

— Ну, най вас Бог благословить і дає вам всього добра і з землі і з води і з роси небесної, щобиьте ніколи не знали,

що то біда, — промовив Гаврило і зложив обі руки мов до молитви. — Та ще ось і дитину ви маєте, також рад бим побачити.

Гаврило зблизився до колиски і вглянув очі у сонну дитину; на свою жінку, що сиділа при колиці, він не звертав ні найменшої уваги, ніби удавав, що її не видить.

— Хлопчик чи дівчинка? — спитав він, не перестаючи вдивляти ся в дитину.

— Дівчинка, — відповіла Татьяна.

— Дівчинка, а як називаєсь? — питав дальше.

— Теклюся.

— Теклюся, Текля, так само як твоя небіжка мати... Красна дитинка, подібна до тебе, Татьяно, і до моєї небіжки, дай їй Боже царство небесне!

Він все дивився мовчки на дитину, все низше нахилився над колискою, так що його лице було вкінці віддалене від головки дитини заледви на одну пядь.

— Рости здорова і най тебе Бог благословить! — вишептав він в тім віддаленю придушеним голосом, диткнув ся осторожно двома пальцями правої руки личка дитини і відтак поцілував ті пальці.

— Тішу ся дуже, — сказав він, звертаючись до Татьяни і до Федорка, — що виджу вас в щастю і здоровлю, а тепер мені вже більше не лишаєсь нічого, як іти в дальшу дорогу.

Він підступив до Федорка, глянув єму в лице і відкашлянув, мов би хотів щось сказати, але в тім перебила єму Татьяна.

— А куди-ж ви, тату, пійдете? — спитала вона. — От зістаньте лучше у нас та й живіть разом з нами, хліба вистатчить, дякувати Богу, для нас всіх...

— Ні, дитино, жити я у вас не можу тай і не увиджусь з вами вже більше на тім світі.

Дотепер Татьяна стримувалась від плачу, однак тут, коли почувала, що батько прощаєсь з нею раз на завсїгди, не могла довше запанувати над собою і розплакалась...

— Як же ви, тату, пійдете в таку далеку доріженьку, такі опущені, такі нагі? — говорила вона, отираючи сльози.

— Привик, дитино моя мила, — відповів Гаврило.

— А може-б ви затримались у нас хоч кілька днів, хоч би до завтра зачекати, а ми за той час поговоримо, порадимось, ми вас з хати не виганяємо, най нас Господь Бог від того боронить...

— Ні, моя дитино, се неможливо. Але я тес... хотів би тебе просити, може-б ти мені дарувала стару сорочку, — сказав він і повів рукою поза ковнір свого тулубця.

Татяна, почувши таку просьбу свого батька, вибухнула голосним плачем, сховала своє лице в подушках, що одна на другій стояли симетрично в головах постелі і досягали мало що не до самої повали, і стала заводити по своїм батькови, мов по умерлім.

— Слухайте, тату! — закликав Федорко. — На що вам провадити таке нужденне жите? Чому-б вам не лишити ся у нас та не жити по божому? Ось Татяна вас просить і я вас прошу: не відходіть, лишайте ся... Ось і мама при нас живуть і кривди від нас не мають жадної.

Гаврило мов би доперва тепер пригадав на свою жінку, змірив її довгим поглядом і похитав головою, але не сказав до неї нічого.

— Не можу, Федорку, синку мій коханий! — став він по хвилі говорити, — я не можу у вас бути, така моя постанова... Та ще ось що.... Позволь, Федорку, що я на дорогу „висповідую ся“ перед тобою з тяжкого гріха, котрий від давна лежить мені каменем на душі... Я, Федорку, хотів тебе зараз по твоїм весілю зарубати, тої ночі, коли я віддалив ся з дому, — став він говорити дрожачим голосом, — і вже-ж тримав сокиру тобі над карком... Ось пан професор можуть тобі о тім щось більше сказати, бо вони від давна всьо знають... але Господь Бог мене остеріг, опам'ятав... а тепер я каюсь того і каюти-мусь, як довго мого віку, а вже мені в тебе не жити... Ну і щож, Федорку, не будеш на мене гнівати ся?

— Я не гніваюсь на вас, — відповів Федорко блідий на лиці мов труп.

— Ну, то подай же мені руку!

Федорко подав ему руку.

— Ну, а тепер прощай мені грішному... раз, прощай мені грішному другий раз, прощай мені грішному третій раз, — говорив Гаврило урочистим піднесеним голосом і за кожним разом кланяв ся Федоркови в пояс.

— Най вам Господь Бог простить, так само як і я прощаю, — відповідав Федорко і за кожним разом стрясав рукою свого тестя і похиляв ся до него головою...

— Бувай-же здоров, Федорку, і не переставай любити Татьяну, а я з вами жити не можу.

— Ідїть здорові, най вас Бог провадить! — відповів Федорко зворушеним голосом.

Тепер Гаврило з випогодженим лицем підійшов до Татьяни, котра все плакала, опершись о подушки.

— Бувай здорова Татьяно! — закликав він голосно, мов би хотїв її збудити зі сну і діткнув ся з легка ліктя одної її руки.

Татьяна відділилась від постелї і обернулась до свого батька. Лице її було цілком мокре від сліз.

— Зачекайте, тату, промовила вона слабим, втомленим голосом і подалась до ванькира, звідки дав ся чути скрип ключа в скринї.

За той час Гаврило зблизив ся до своєї жінки.

— Що-ж, стара, добре тобі у Татьяни? — спитав він, дивлячись на неї з гори.

Але стара лиш раз глипнула знід лоба на Гаврила, відтак спустила очі в землю і стала мовчки колисати дитину.

— Що-ж? Ти мовчиш? занїмалась? — питав він дальше, усміхаючи ся глуливо. — А може-б ти пішла зі мною в сьвіт далеко та й будемо панувати. Ось диви, який я пан!

Стара все мовчала.

— Слухай, ти стерво! — закликав Гаврило злісно і підніс кулак до гори. — Коли тобі добре у моїх дїтей, то памятай, пильнуй ся, Федорка шануй, як рідного батька, а Татьянині слїди цілуй; а коли вони кличуть тебе матїрю, то тям собі добре, що ти того не варта...

Стара все мовчала, все дивилась в землю, все низше нахилилась, а при послїдних словах Гаврила похилилась аж до самої колиски, мов би кожде слово було для неї тяжким каменем і новим тягаром...

Втім вийшла з ванькира Татьяна і винесла в одній руцї звинене в вузлик біле, а в другій нову полотнянку.

— Ось маєте, тату, чисте біле, — промовила вона, — переберіть ся, та й одїж, щобсьте мали в що одягнути ся.

— Спасибіг, Татьяно, дай тобі, Боже, здоровля! — відказав Гаврило. — Зложи мені всьо тое в один клуночок, то я переберу ся десь за селом в лісі. Всю тую погань скину з себе, а переберусь по людськи.

— А ось вам ще, тату, сподні, — закликав Федорко, котрий до тепер стояв на однім місці в глибокій задумі. Він здійняв з жердки свої нові цайгові штани і вложив до клунка. — Та ще і чобіт добрих ви, бачу, не маєте; ось вам чоботи, адаєсь, будуть на вас добрі. — Він вийняв зід лавки чоботи і подав жінці, щоби всьо зложила до купи.

Вкінці клунок був готовий, Гаврило взяв єго від паху і забрав ся до відходу.

— Чекайте ще, тату! — закликала Татяна. — Вона взяла зі стола бохонець хліба і подала батькови.

Гаврило витягнув руки по хліб, похилив ся головою аж до самого хліба і голосно поцілував Татяну в обі руки...

— Тату, голубоньку сивенький! — кликнула вона, випустила хліб з руки, обняла батька руками за ший і припала єму до грудей лицем та зайшлась від плачу... — Чого-ж ви такі бідні, нещасливі, — ридала вона, — і чого ви нас покидаєте, чому від нас утікаєте? Лишіть ся у нас, а я буду вас доглядати, буду вашу старість шанувати...

Гаврилови вицав клунок зід пахи на землю, він з розмахом обняв Татяну, притулив єї до себе і так стояв з торжественним виразом лица, з піднесеними до гори очима.

— Успокій ся, моя дитино, — промовив він вкінці дрожачим голосом, — натерпіла ся ти від мене багато-багато, не маєш чого за мною жалувати... А я у вас не можу бути, бо я свою частку прогайнував, та й ще хто знає, чи не обізвесь у мене давна натура... Будь здорова!

Він поцілував Татяну в лице, ще раз міцно притиснув її до себе, а відтак висвободив ся від неї, підняв хліб з землі і набожно єго поцілував, вхопив клунок і вибіг на двір.

Татяна знову припала лицем до подушок і плакала, не голосно, а тихо, хлипаючи і стрясаючись.

Федорко зворушений став ходити там і назад по сьвітлиці та все приговорював до себе: — От біда, от нещастє, от чоловік!.. Бог єго знає, що він через тє розумів...

Дитина збудилась і почала плакати, а мачуха стала поколисувати з легенька та присьпівувати якусь дитинячу пісню.

Я не мав що дальше робити, пригадав Федоркови [котрий не звертав уваги на мої слова], щоби спішив ся з направою моїх чобіт, і вийшов з хати.

На улиці я ще раз увидів Гаврила, що йшов наперед мене о яких кілька сот кроків поважною ходою з клуночком на плечах. Він ще раз оглянув ся, а увидівши мене, здійняв капелюх і вклонив ся... Я єму відклонив ся і побажав в душі щасливої дороги..."

У Львові Чорній знову зледащів, аж поки нещасна пригода не зробила єго калікою без руки і ноги. З того часу він став побожним загорілцем і „проповідником“ між жебрущими дідами та був на свій лад щасливим, хоч не так, як того бажали собі учитель і єго діти. З власною родиною він мабуть уже ніколи не побачив ся, бо й не бажав собі того.

Отсе був би зміст менших і більших Бордулякових оповідань. Для доповнення треба тут згадати ще тільки народну казку про Сабета Себі, жидівського Месию, котрого сподівав ся жид Мошко за часів Каньовського, тимчасом тільки пошив ся в дурні і дістав від Каньовського сто нагаїв. Анекдота, як багато иньших про Каньовського, лише оповідана гарно.

Переглянувши оттак галерію Бордулякових образків з села, ми примічуємо зараз, з якого боку дивить ся він на сільський побут. От недавно висказали деякі наші критики бажанє, щоби письменники вже покинули описувати нам сільське житє з романтично-етнографічного боку; надійли вже, мовляв, читачам солодко-кислі сільські образки, треба або закинути описувати село, або добувати з него щось нове і сьвіже. І не лише від критиків, але і в широкім загалі читачів у нас можна нераз почути гадку, що „за багато нам уже тих оповідань та повістей з житя селян; подавайте нам иньше житє“. Очевидно, така гадка могла повстати тільки по тих сантиментально-етнографічних творах, які могли навкучити ся, бо повтаряли все те саме: житє не спостерігане зблизька на селі, тільки заа зеленого стола народолюбця в місті, і то звичайно з празникового боку, з формального, що впадав в очи. Се може справді навкучити ся, хоч не повинно наводити нікого на думку, що письменникам нема чого на селі шукати. Особливо ми, Українці-Русини, що відроджуємо ся передовсім силою, яку нам подає селянство, не маємо найменшої причини відвертати ся від него, а навпаки ми повинні придивляти ся єго житю безнастанку і вести єго. Через те і письменник, що знає нові способи погодити нас з селом і з селянами, що привертає серце ін-

телігенції до селянства, вже тим самим робить велику прислугу народови, він лучить і скріплює нарід, а не розбиває его.

Таким письменником є Т. Бордуляк. Він і не описує селян з романтично-етнографічного боку, як того саме тепер бажають нові критики, і проте настроює нас прихильно до всіх своїх Федів, Гриців, Михалків, Гаврил та Парань. Він і не показує нам їх, як вони у празник виглядають — що найбільше показує їх часом в неділю в церкві — а звичайно заводить нас у бідну хату або в поле, де селяни працюють, бідують і радують ся малими радощами, — і проте описує їх так, що не можна сих селян не любити. Кого ж то він з них описав? кого то ми маємо любити?

Ціла галерія Бордулякових постатей, се переважно бідні і нещасні люди: бідний халупник, бідна мати, що любить недоброго сина, жебрак, поправлений бурлака і п'яниця, нещасний емігрант, бідний жидок Ратиця, бідний вдовець, сердешний добряга Михалко, бідний батько хорого Федя, дяки Гриць і Трохим, бідна вдовина донька Параня, нещасний та незлий п'яниця Гаврило Чорний — самі люди, на котрих звичайно не звертає ся великої уваги, в котрих і духове житє, мовляв, не таке богате, щоб могло чим зайняти інтелігентного чоловіка. А проте селяни і селянки, описані Бордуляком, зіймають нас, і то ось чим:

Передовсім те треба сказати, що сам автор дивить ся на сих, звичайно нещасних людей з великою любовю. З кожного уступа его оповідань віє се тепле почутє, з яким він відносить ся до всіх нещасних та обтяжених працею і журбами людей. І з тим добрим серцем він приступає до розбору їх житя. Звертає увагу і на зверхні прикмети їх характерів, але єму того мало: він старає ся зрозуміти їх душі. І що він находит в душах сих нещасних людей? Находить очевидно досить багато прикрих прикмет; різні налоги, привички і деморалізацію; сих прикмет він, описуючи селян, не промовчує, не ідеалізує нікого, а навпаки п'ятує; сї злі прикмети звичайно перші впадають в очи, виявляють себе прилюдними поступками і їх промовчати годї; але автор не дає себе ними засліпити, і розглядає душу селянина дальше, відкидає у сего і того чорну шкаралупу деморалізації і нараз віднаходить на дні цілий скарб, захований перед сьвітом: велику любов батька і матери до дітей, велику працю і запопадливість, пожертвоване для родини і приятелів, опам'ятанє по довгих ледачих літах, охоту послужити громадї, велику журбу з благородних причин, -- самі

такі обяви, що з тих нещасних, прибитих горем людей, на око зовсім заголомшених будденщиною, роблять досить великих героїв; самі такі душевні зворушення, про які ніхто не скаже, що вони в селян в їх обставинах не можливі, бо се звичайні природні, елементарні почуття, тільки треба вміти їх добачити за густою заслоною сірої будденщини. Бордуляк показує нам на фактах ті світлі сторони душі і в найбільш ледачих людей, розмальовує їх з очевидною любов'ю і спонукує нас дивити ся і на самого безтямного бурлаку з прихильністю. Отсей теплий, сердешний тон, яким Бордуляк оповідає події своїх героїв, се єго спеціальність, ним досягає він великі ефекти і зворушує душу читача не раз дуже глибоко (згадаю на доказ ціле оповідання про Ратицю, Перший раз, Для хорого Федя, сцену прощання Чорнії з родиною і и.). Бордуляк — реаліст, але в него тиха, спокійна, зрівноважена поетична душа, охоча добачувати радше красні сторони людського життя, як єго лихі сторони. Він у своїх оповіданнях оптиміст — і як оптимістичний погляд на життя все приєднує собі душу читача, так і оптимізм Бордуляка є розрадою для єго читачів. Оттут і пригадують ся мені слова пок. Більрота з єго листів, що саме так і треба би розуміти задачі штуки, як розуміє її також Бордуляк: що найкрасша задача штуки — показувати добрі сторони людського життя, бо лихих ми самі у своїм життю пізнаємо доволі. Своїм старанєм показувати нам людей передовсім з доброго боку поєднує нас з життям і будить у нас самі благородні почування до людскости.

У Бордуляка є, правда, популярні оповідання, в котрих показує передовсім поганій бік сільського побуту, але не даром призначив він ці оповідання для селян: він рад би ними відовчити селян від злих налогів: п'янства, процесів, непорядности, сварок і т. п. Се більше моралізаторські оповідання, що не дорівнюють иньшим, хоч не раз також повні поезії, як н. пр. Самітна нивка.

Так от ми побачили, з якої сфери людей показує нам Бордуляк і як він на них дивить ся. Перше вражінє з єго оповідань відчуває ся серцем, бо автор сам вкладає серце у своє оповіданє і відзиває ся до сердець иньших людей. Нехай расова ненависть до жидів прийме ще поганійший вид, як має тепер, Бордулякового жидка Ратицю певно ніхто не буде ненавидіти, кождий буде над ним милосердити ся. Нехай тяжка праця наших селян свідчить про їх непоступовість, непорядність, а часто і марнованє часу, то

всех Бордулякових робітників трудно не поважати. В образку „Перший раз“ на вид жєнців приходять авторови такі думки: „Жєнці в поли при роботі — се для мене красний, зворушающий вид. На той вид мене огортає якесь неописане, богоговійне почуванє, я клоню чоло перед тою величною працею і віддаю честь рукам, що тої праці підняли ся. Та чого вони такі бідні, такі забуті — ті чорні, порепані руки? Та чи скоро прийде для них лучша доля, відраднійша будучість, для тих голодних, захлялих робітників-хліборобів? Гей, Господи Боже, зглянь ся, допоможи та прискори той час!“ З таких причин, як у тім уступі, Бордуляк віддає честь не лише тяжкій праці селян, але і всім добрим поривам їх душ.

Здавалось би, що малюючи нам самих нещасних бідних робітників-хліборобів з таким незложеним чутєм, автор мимоволі дасть перевагу своїм сумним почуванням. Отже ні, він як і правдивий селянин, що мимо злиднів має свої години втіхи, находить в житю і найбіднійшого селянина тихі хвилі радости, що прикрашують єго злиденне житє. Тут автор сам з правдивою радістю розмальовує ті ясні хвилі селянського житя, заправляє їх легким, погідним гумором — і так злиденне житє, ним змальоване, не траить свого чару, малюнок людей виходить не односторонний, а повний. В оповіданнях: Дай Боже здоровля корові, Дядько Федюсь, Михалкові радощі, Бідний жидок Ратиця — бачимо поодинокі сцени, що найкрасше свідчать про спокій духа, а то й гумор у селян мимо злиденного житя. Так отже в Бордулякових образках з селянського житя не находимо тенденційного представлення річи, а провідні гадки їх самі найкрасші.

Таке вражінє роблять Бордулякові оповідання. Се вражінє осягає він і правдивостию описуваних сцен з житя. Нема в них афектації, як у тих авторів, що виводять на сцену залюблену сільську дівчину і паробка і кажуть їм при місяци деклямувати про величезну любов, а потім розлучають їх, дають дівчині кухонний ніж в руки і кажуть їй людину колоти, — Бордуляк подібних сцен не знає, або очевидно не вірить, що вони можливі, і на 22 оповідання лише в Гаврилї Чорнійю змальював маленьку сцену любови паробка і дівчини, — тай то, сказати-б, сцену спокійну, без деклямаций; — за те, як бачимо, він звертає увагу на більше буденні, хоч проте не менше сильні прояви селянської душі. І в тім єго заслуга, що показав нам селянське житє

з иньшого боку, як з боку романтично-етнографічного. Через те, що з селянського життя вибирає найзвичайніші будденні події, в яких правдивости ніхто не сумніває ся, і его оповідаця не лишают в читачеві ніяких сумнівів.

Се вражінє правди осягає він не тільки добром сюжетів, але й обробленєм їх. Оповідання Бордуляка переважно розміром невеликі, але композиция в них бездоганна; декотрі роблять вражінє таке, як лірична поезия, що її переповісти годі, лише можна відчути. В них чар подібний, як у творах Тургенєва. З більших оповідань ми виразнійше пізнаємо спосіб писання Бордуляка: він оповідає, а радше малює сцену за сценою, спокійно, широко, з великим поетичним почутєм. В его стилі знати гармонію, рівновагу духа, хоч мова подекуди має наші галицькі похибки.

Хоч круг обсервації у Бордуляка справді не широкий і ему треба звернути на се увагу, але поміж молодшою генерацією наших письменників ему належить ся вже тепер визначне місце так по силі таланту як і по праці, яку вже зробив. Обставини автора для сеї праці не легкі і тому тим більше треба її цінити. „Я не літерат з професії, — писав мені о. Т. Бордуляк сего року — бо маю иньші обовязки; я пишу лише прихланцем, щоб так склзати, для рекреації, для заспокоєня вродженої, чи може тільки виробленої потреби. Ви не думайте собі, що сьвященик на селі спочиває на рожах та розпоряджає часом до вподоби. Праці богато. Ось я маю дві церкви, дві школи, когрих пильную, як ока в голові, єсьм кожної хвилі до розпорядимости парохіян, навіть в ночі, — ну, а про щоденні господарські клопоти хiba вам і не буду згадувати, бо може-б ви і не хотіли повірити, як мало чоловік, наш брат на селі, має спокою і вільного часу“. — З тих самих причин, які тут подає Т. Бордуляк, богато наших талановитих сьвящеників замовкло і не пише нічого, — тим більше треба цінити чоловіка, що в трудних обставинах не кидає пера. Робота на селі безперечно дуже важна і потрібна, та в кого є ще здатність попрацювати і для людей поза своїм селом, хто дав доказ, що вміє се, той приняв ся й обовязку супротив ширшої громади, як село. Очевидно, ся громада повинна такому діячеві улекшувати роботу — і тут першим ділом її повинно бути виданє творів Тимотея Бордуляка разом. Зложить ся з них грубий том новель, яких не посоромимось. Своєю статєю про твори Т. Бордуляка я хотів іменно звернути увагу загалу на них, бо вони на сю увагу вповні заслугують. **Осип Маковей.**